

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VIŠKE POSLOVNE ŠOLE
PIRATSTVO V GLASBENI INDUSTRIJI**

MARKO CVETKO

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica te zaključne strokovne naloge, ki sem jo napisal/a pod mentorstvom _____ , in da dovolim njeno objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

Kazalo

Uvod	1
1 Glasbena industrija	2
1.1 Opredelitev glasbene industrije	2
1.2 Kronologija razvoja medijev	2
1.3 Glasbena industrija danes	3
1.4 Predstavitev največjih glasbenih korporacij	4
1.4.1 Universal Music Group	4
1.4.2 Sony BMG	5
1.4.3 Warner Music Group	6
1.4.4 EMI Group	6
2 Zakonodaja na področju glasbe	8
2.1 Intelektualna lastnina	8
2.1.1 Avtorske in sorodne pravice	9
2.2 Mednarodni predpisi	10
2.3 Predpisi v EU	10
2.4 Predpisi v Sloveniji	11
3 Piratstvo	11
3.1 Opredelitev piratstva	11
3.2 Razvoj piratstva	12
3.3 Ekonomski vidik piratstva	14
3.4 Proti piratska združenja	15
3.4.1 Record Industry Association of America	15
3.4.2 SAZAS	16
4 Primeri obsodb piratstva	17
4.1 Primer iz ZDA	17
4.2 Primer v EU	18
4.3 Primer iz Slovenije	19
Sklep	19
Literatura in Viri	22

Kazalo slik

Slika 1: Delitev globalnega glasbenega trga	9
Slika 2: Svetovna prodaja glasbene vsebine	16

Uvod

V zadnjih nekaj desetletjih 20. stoletja smo spremljali izjemen tehnološki napredek na področju glasbene industrije, ki je bil še posebej intenziven ob prehodu v novo tisočletje. Prvo veliko spremembo je povzročil mehanski posnetek zvoka, ki je sčasoma spremenil tudi način poslovanja tistih, ki so trgovali z glasbo (kupovanje in prodajanje avtorskih pravic za posneto glasbo) ter razvoj nosilcev zapisa zvoka. Razvoj je spodbudil in omogočil koncentracijo kapitala, ki je oblikoval velike korporacije, ki danes obvladujejo glasbeno industrijo. S svojim več letnim dominiranjem glasbenemu trgu so izoblikovali svoj način poslovanja ter posredno vplivali na naš (uporabnikov) glasbeni okus. Tehnološki napredek je kmalu omogočil tudi kopiranje fizičnih nosilcev zvoka, ki je vsakega uporabnika osebne računalnika spremenil v potencialnega pirata. Z razmahom interneta se je piratstvo še povečalo, ob enem pa je internet omogočil tudi nov način nelegalnega prenosa glasbe. Z nenehnim izboljševanjem internetnega dostopa se je digitalni prenos podatkov (zapisa glasbe) masovno širil in tako posledično vplival na prodajo do sedaj nepogrešljivega medija – zgoščenke. Glasbena industrija kljub številnim poskusom in različnim ukrepom zoper ta pojav piratstvu ni bila kos vse do spremembe samega načina poslovanja, ki se sedaj pojavlja in obeta spremembo v prihodnosti. V zaključni nalogi bom poskušal potrditi mnenje, da je piratstvo kljub kršenju avtorskih pravic ponovno pripeljalo do novih meril v glasbeni industriji.

Zaključno nalogo sem razdelil na štiri glavna poglavja. Prvo poglavje zajema uvod v glasbeno industrijo s pogledom v preteklost in prehodno obdobje, ko so se pojavili glavni akterji. V drugem poglavju sem se osredotočil na zaščito avtorskih pravic, ki zagotavlja glasbeni industriji glavni vir dobička. Tretji del je posvečen opredelitvi piratstva. V zadnjem delu pa sem s pomočjo različnih primerov poskušal prikazati pretirano pravno preganjanje tako imenovanih piratov.

Teme sem se lotil, ker je zelo aktualna, saj posega v vsakdanje življenje skoraj vsakega človeka, nedvomno pa vseh tistih, predvsem mladih ljudi, ki imajo dnevni stik z internetom in so tako nenehno postavljeni pred moralno dilemo (vprašanje, odločitev): ali kupiti ali z enim klikom z internet enostavno prenesti željeno vsebino.

Ker je tematika tako zelo prisotna v vsakdanjem življenju, sem kot informacije o obravnavani problematiki iskal predvsem na internetu in manj v klasični literaturi.

1 Glasbena industrija

V tem poglavju se bom osredotočil na predstavitev in opredelitev glasbene industrije. Skušal bom prikazati, kako se je skozi čas razvijala tehnologija in uporaba samih medijev ter predstavil korporacije, ki poslujejo v tej glasbeni panogi in vodijo oziroma obvladujejo večinski delež glasbenega trga.

1.1 Opredelitev glasbene industrije

Kot vsaka zgodba ali pesem ima tudi glasbena industrija svojo zgodovino, skozi katero se je preoblikovala v današnjo globalno industrijo.

V zgodnji 80. letih 19. stoletja se je na Manhattan v New Yorku pričelo zbirati veliko glasbenih založnikov. To je bila lokacija, kjer se je zbiralo veliko uspešnih glasbenikov. Založniki so tako imeli možnost izbirati med uspešnicami, ki so jih nato odkupili. Glavni zaslužek založnikov je bila masovna prodaja pesmaric (ang.: *sheet music*). Takrat so založniki tudi plačevali pevce, da so vključili popularne pesmi v svoje glasbene igre in s tem dodatno pospešili prodajo. Podjetje Tin Pan Alley je zadevo poprijelo drugače. Namesto posameznih pesmi z vnaprej določeno ceno, ki ni bila odvisna od poznejše količinske prodaje pesmi, je podjetje pričelo kupovati na tisoče pesmi v upanju, da bo vsaj ena izmed njih postala uspešnica (Reublin, 2008).

V pričetku 20. stoletja je pomen gramofonske industrije rasel, kar je posledično pripeljalo do tega, da so založniška podjetja prevzela glavno vlogo pri poslovanju v glasbeni industriji, saj so obvladovala prodajo pesmaric. S postopno dominacijo na glasbenem trgu je peščica založniških podjetij preživela, veliko pa jih je skozi čas prenehalo delovati. Do leta 2004 so ostala le še štiri velika podjetja, ki jih imenujejo veliki štirje (Wikipedia, 2008).

Glasbena industrija je tako rekoč v rokah velikih štirih. Večinoma se govori samo o njih, vendar pa glasbena industrija zajema tudi vsa mala podjetja, ki sodelujejo z velikimi, pa tudi vse samostojne založnike ter glasbenike, skladatelje, pisce pesmi (besedil), snemalce glasbe in druge. Angleški izraz A&R management tako vključuje umetnike in organizatorje repertoarja, managerje skupin, vse sodelujoče pri promociji in na turnejah. Glasbena industrija tako zajema proizvodnjo, distribucijo in prodajo glasbe v različnih oblikah, promocijo nastopov v živo in drugo.

Danes zaradi digitalizacije prihaja do vse večjih sprememb v glasbeni industriji, ki jih bom opisal v nadaljevanju.

1.2 Kronologija razvoja medijev

Industrijska revolucija je imela velik vpliv na glasbeno industrijo v začetku 19. stoletja. Zaradi izboljšane tehnologije in cenejšega materiala so postajali nosilci zapisov tudi cenovno dostopnejši, hkrati pa se je povečevalo zanimanje širokih množic za predvajanje posnete glasbe.

Takrat se je pojavil inštrument z imenom pianola, ki je pravzaprav tehnično dodelan pianino z notranjim mehanizmom. Pianola je s pomočjo navitih listov, ki so bili naluknjani, sama predvajala glasbo. Ta izum je tako rekoč eliminiral potrebo po osebi, ki bi izvajala

glasbo. Uporaba trakov, ki so predvajali glasbo, je pripeljala tudi do uvedbe plačevanja nadomestila za predvajano glasbo, kar še danes poznamo kot plačilo avtorskih pravic. To je tudi prelomna točka, ko je glasba postala samozadosten produkt oziroma izdelek, ki ni bil več odvisen od neke osebe za posredovanje. Ogromni zaslužki so se sedaj pričeli vrteti okoli prodaje glasbe na papirju in nič več v zaposlovanju glasbenikov (Answers, 2008).

Tehnološki napredek je spodbudil veliko izumov, lahko pa bi rekli tudi obratno, da so izumi pospešili tehnološki napredek. Eden izmed njih je bil izum Tomasa Edisona, ki je v drugi polovici 19. stoletja patentiral fonograf. Fonograf je bila prva naprava, ki je bila sposobna zvok posneti in ga tudi predvajati (Gronow, Saunio, 1998, str. 8).

Edison je do konca 19. stoletja napravo, ki je zvok snemala na valj, izboljšal, vendar je med tem dobil močna konkurenta. Bell in Tainter sta predstavila svoj izum grafon, ki se je na koncu izkazal za manj popularnega in tako izgubil bitko na glasbenem trgu (Music CD Industry, 2008).

V prvi četrtini 20. stoletja se je z Eldridge R. Johnsonovim izumom gramofona in gramofonskih plošč (imenovane tudi vinil plošče) ter njihove vedno cenejše proizvodnje še povečala dostopnost in popularnost glasbe. Radio, ki je takrat požel veliko priljubljenost, pa je povzročil padec proizvodnje vinil plošč, ki pa so se kljub razvoju drugih medijev obdržale vse do danes.

Po drugi svetovni vojni, torej v tretji četrtini 20. stoletja se je z razvojem in izvrstno kakovostjo magnetnega traku počasi razvila tudi kaseta, ki jo je predstavilo podjetje Philips. Kaseta je postala ena najbolj uporabljanih medijev vse do konca 80. let prejšnjega stoletja. Podjetje Philips je v 80. letih predstavilo Compact Disc, bolj poznano pod kratico CD (tudi zgoščenka), ki je prevzela vodilno vlogo med nosilci zvoka v glasbeni industriji ter vse do konca tisočletja ohranila prvenstvo (Music CD Industry, 2008).

Na prehodu v novo tisočletje pa je nastopila tudi nova doba digitalnega zapisa glasbe. Ta je s seboj prinesla tudi tako imenovano internetno piratstvo, ki mu glasbena industrija žal ni popolnoma kos.

1.3 Glasbena industrija danes

Digitalna tehnologija je ob prehodu v 21. stoletje povzročila veliko sprememb, tako kot v preteklosti gramofon, radio in televizija. Nova tehnologija je zaradi novih razsežnosti pripeljala do sprememb v odnosih med založbami in pevci (Miller, 2001, str. 72). Zaslužek založnikov je odvisen od prodaje fizičnih medijev, ki zaradi digitalne tehnologije upada, kar je v nasprotju z glasbeniki, ki s pomočjo digitalne tehnologije pridobivajo vse večje število novih poslušalcev, ti pa z obiskom koncertov ali nastopov ohranjajo ali celo večajo delež zaslužka izvajalcev.

Tehnološki napredek, še posebej v 21. stoletju, nam je omogočil širokopasovne povezave, brezžične internetne točke, vedno zmogljivejše telefone ter prenosne naprave, ki so le še eden izmed mnogih načinov ustvarjanja dobička digitalnih internetnih ponudnikov. Vse od leta 2003 se število digitalnih ponudnikov veča, med najbolj znane spadajo: Apple iTunes Music Store, Wal-Mart, Best Buy, Amazon in drugi (Bangeman, 2008). Ponudniki digitalnih vsebin poleg klasične ponudbe (album, posamična skladba in video) sedaj v svoj asortiman, vpeljujejo tudi: sliko za ozadje, uverturo, polifonijo za mobilni telefon ter e-karte za koncerte (Sloan, 2007, str. 70-72). Te storitve je možno plačati za vsak posamezen

prenos ali pa sklenemo mesečno članarino, ki nam omogoča omejen prenos glede na sklenjen mesečni paket (IFPI, 2008, str. 6).

Digitalizacija je pripeljala do novih sodelovanj, ki jih do sedaj nismo poznali. Kot primer lahko navedem sodelovanje Universal Music z telefonskim proizvajalcem Nokia, ki je decembra 2007 napovedal posebno izdajo telefonov pod imenom "*Comes with music*" (Lindvall, 2008). Kupec ob nakupu telefona prejme dvanajst mesečni dostop do izjemno velikega seznama glasbe v lasti Universal Music, ki po preteku enega leta od nakupa telefona ne omejuje nadaljnjo uporabo prenesenih skladb (Economist, 2008). Nokia se pogaja tudi z drugimi glasbenimi ponudniki, saj želi še dodatno razširiti svojo ponudbo. Po zadnjih podatkih so k ponudbi Nokie pristopili EMI in samostojni založniki (Nokia, 2008). Universal Music sodeluje s francoskim internetnim ponudnikom Neuf Cegetel, ki za 29,90 evrov na mesec ponuja visokohitrostni internetni priklop, HD televizijo, telefon in storitev neomejenega prenosa glasbe, ki jo ponuja Universal. Podobno pogodbo je sklenil tudi EMI z italijanskim internetnim ponudnikom Alice, ki je v lasti Telecom Italia (IFPI, 2008, str. 15).

S pomočjo nove tehnologije in novih povezovanj si veliki štirje ohranjajo trenutni delež na trgu, ki so ga zaradi počasnega odzivanja na spremembe začeli izgubljati na račun iznajdljivejših neodvisnih založnikov.

1.4 Predstavitev največjih glasbenih korporacij

Do nastanka velikih štirih, ki danes obvladujejo glasbeni trg, je prišlo s postopnim odkupovanjem manjših podjetij, povezovanjem s sorodnimi podjetji in s tem prevzemanjem konkurentov.

1.4.1 Universal Music Group

Universal Music Group (UMG) je po podatkih IFPI največja izmed velikih štirih. Podjetje opravlja dve glavni dejavnosti (IFPI, 2008): snemanje in založništvo.

Leta 1898 je bilo ustanovljeno podjetje Deutsches Gramphone, ki ga je leta 1941 prevzelo podjetje Siemens & Halske. Nato sta leta 1972 Philips in Siemens ustanovila podružnico PolyGram. Leta 1993 je PolyGram kot prvo zahodnjaško podjetje v Rusiji ustanovilo hčerinsko podjetje. Leta 1995 pa je pridobilo Rodven Record, ki je največja založba v Latinski Ameriki (Universal Music Group, 2008).

Vzporedno se je razvijalo tudi podjetje Universal. Leta 1912 bilo ustanovljeno pod imenom Universal Film Manufacturing co. Istoimenska ameriška podružnica podjetja Decca je leta 1952 pridobila večinski delež podjetja Universal pictures. Zaradi slabega poslovanja se je podjetje MCA inc. deset let pozneje združilo z Universal pictures. MCA inc. je kljub svoji filmski branži nastopalo na glasbeni sceni z MCA Music Entertainment Group, ki so ga v letu 1996 preimenovali v Universal Music Group. Leto 1998 je prišlo do velikega preobrata, saj je Seagram kot 80 odstotni lastnik MCA inc. kupil podjetje PolyGram in tako ustanovil novo podjetje Universal Music Group. V letu 2004 je prišlo do prevzema s strani podjetja Vivendi Universal Group. Odslej je Universal ločen na glasbeni in filmski oddelek (Universal Music Group, 2008). V letu 2006 je Vivendi z odkupom zadnjega dela pridobil 100 odstotni delež podjetja Universal Music Group (Economist, 2008).

Najprej bi izpostavil glasbeni oddelek, katerega naloga je iskati, razvijati in prodajati na različnih trgih s pomočjo hčerinskih, partnerskih in licenciranih podjetij v 77 državah po vsem svetu (Vivendi, 2008). Prav zaradi te 98 odstotne razsežnosti glasbenega trga, ki ga pokriva, se UMG ukvarja tudi s prodajo in distribuiranjem video spotov, DVD-jev, licenčnim snemanjem in spodbujanjem legalnega distribuiranja glasbe prek interneta in drugih danes popularnih tehnologij. Druga dejavnost UMG je založništvo. Kot svetovno vodilno podjetje Universal Music Publishing Group pridobiva v last pravice v skladb, ki jih nato snema in prodaja filmom, reklamam in podobno (Universal Music Group, 2008).

Universal se je odločil slediti trendu digitalizacije glasbe, prek katere bo možno nadaljevati poslovanje in tako obstati na samem vrhu glasbene industrije. UMG je tako oblikoval oddelek "eLabs", ki je močno povezan z vsemi znamkami v lasti Universal kot tudi z vsemi podjetji, ki lahko pripomorejo k pospešitvi prodaje z novo tehnologijo ob poudarku na zaščiti posnete glasbe (Universal Music Group, 2008).

1.4.2 Sony BMG

Sony BMG Music Entertainment je sedaj drugo največja korporacija med velikimi štirimi (IFPI, 2008), vendar je sodelovanje med podjetjema Sony in BMG dokaj sveže. Do ustanovitve skupnega podjetja je prišlo šele avgusta leta 2004, kar je v primerjavi z drugimi zelo mlado podjetje (Sony, 2008).

Japonsko podjetje Sony je v Ameriki ustanovilo podjetje Sony Corporation of America in z njim kupilo CBS records, s pomočjo katerega je pričelo svoje poslovanje na glasbeni sceni. To je trajalo le do leta 1991, ko je CBS corporation odkupilo in tako ponovno pridobilo vse pravice do lasnega imena CBS. Sony se je preimenoval v Sony Music Entertainment (Sony, 2008). Leta 2004 je prišlo do drzne poteze, ko sta kot enakovredna partnerja vstopila v sodelovanje Sony in BMG. Prav zaradi tega sodelovanja je prišlo do zmanjšanja števila velikih pet na velike štiri (Wikipedia, 2008).

BMG sodi v skupino šestih oddelkov podjetja Bertelsmann. Sam začetek podjetja Bertelsmann sega nazaj vse do leta 1835, ko se je registriralo prvo podjetje pod tem imenom. Do ustanovitve BMG je prišlo postopno, ko je podjetje Bertelsmann pričelo proizvajati LP gramofonske plošče v letu 1950 pod imenom Ariola Records. V 80. je prišlo do širjenja na glasbenem področju, kjer so tudi sodelovali in izvajali dejavnosti preko drugih podjetij, seveda v lastništvu Bertelsmanna. V upanju na boljše poslovanje so leta 1987 ustanovili eno podjetje (Bertelsmann, 2008). Kljub prvotnemu močnemu nasprotovanju Evropske unije združitvi podjetij Sony in BMG zaradi domnevne nelojalne konkurence, je na vse zadnje Ameriški protimonopolni regulator odobrila združitev obeh v Sony BMG Music Entertainment (New York Time, 2008). Po ponovni preiskavi pa je tudi Evropska komisija potrdila združenje obeh podjetij (Los Angeles Times, 2007).

Že po dveh letih skupnega poslovanja se je pričelo šušljati, da bosta podjetji spremenili prvotno pogodbo. Vendar so govorice zamrle vse do 5. avgusta 2008, ko je prišlo do sporazuma za odkup 50 odstotnega deleža podjetja BMG s strani Sony. Kot bodoči 100 odstotni lastnik bo Sony spremenil ime podjetja v Sony Music Entertainment inc. v popolni lasti Sony Corporation of America (Sony, 2008).

1.4.3 Warner Music Group

Warner Music Group (WMG) je glede na delitev glasbenega trga po podatkih podjetja IFPI tretje največje od velikih štirih (IFPI, 2008). Sam začetek sega nazaj v leto 1929, ko je Jack Warner, lastnik Warner Bros Pictures inc. ustanovil Music Publishers Holding Company za produkcijo poceni filmske glasbe. Tako je Warner pričel z ustvarjanjem glasbe, a je šele v letu 1958 z ustanovitvijo Warner Bros Records vstopil v glasbeno industrijo (Wikipedia, 2008).

Warner je že leta 1963 kupil takrat zelo znano podjetje Reprise Records, ki je bilo v lasti Franka Sinatre. Po približno štirih letih je prišlo do prodaje Warner Bros podjetju Seven Arts Production, ki pa je bilo nato prodano leta 1989 Kinney National Company. Kinney je pozneje pridobil še Elektra Records in nato vse skupaj združil v skupino, poznano kot Warner-Elektra-Atlantic (WEA) oziroma Warner Music Group. V naslednjih letih je WEA širila svoje poslovanje še na področje Evrope in Azije ter tako povečala svoj promet. V letu 1987 je tako prišlo do združitve med Warner Communication in Time inc., pozneje znano kot Time Warner (Wikipedia, 2008).

V letu 2003 je ponovno prišlo do prodaje skupini investorjev, katere je vodil Edgar Bronfman mlajši. Želeli so zmanjšati izgubo zadnjih let, izpeljali so popolno rekonstrukcijo podjetja, ki sedaj sledi vsem novim tehnologijam in trendom glede prodaje fizične kot digitalne glasbe.

Analitiki so napovedovali, da bo morda kmalu prišlo do ponovne združitve in bomo tako kmalu govorili o velikih treh. Vendar pa je ponudbo najprej zavrnilo podjetje EMI in nato istega leta v nasprotni vlogi še WMG. Tako vse do danes še govorimo o velikih štirih (Wikipedia, 2008).

1.4.4 EMI Group

EMI Group je drugo najmanjše izmed velikih štirih glede na delitev glasbenega trga po podatkih IFPI (IFPI, 2008). Nastanek tega podjetja sega vse nazaj v leto 1887, ko je Emile Berliner kot ustanovitelj tega podjetja predstavil svoj prvi gramofon (EMI group, 2008).

Podjetje "The Gramophone" je izdelovalo gramofone in posnetke. Zaradi velikega povpraševanja je podjetje odprlo podružnice širom po Evropi: v Nemčiji, Franciji, Italiji in drugod. Tik pred koncem 19. stoletja je "The Gramophone" kupilo sliko Francis Barraud, "His Master's Voice". Slika kot tudi ime sta nato postala logo podjetja (EMI Group, 2008).

Po tej preobrazbi je podjetje pričelo poslovati v Evropi kot tudi Rusiji, Japonski, Indiji, Avstraliji in tudi Afriki. Tako je bilo po samo desetih letih poslovanja prek 60 odstotkov dobička pridobljenega izven Velike Britanije. Podjetje je zaradi prve svetovne vojne leta 1917 izgubilo ruska in nemška podjetja. Vendar gre razvoj naprej in leta 1925 gramofonsko podjetje opusti mehanični in prične uporabljati elektronski zapisovalni sistem (EMI Group, 2008).

Proti koncu 30. let je gospodarska kriza povzročila val vsesplošne depresije, ki je prizadela vsakogar. Gramofonsko podjetje je prizadel veliki upad povpraševanja po gramofonskih ploščah. Kot odgovor na tako slabe pogoje poslovanja se je podjetje leta 1931 združilo s Kolumbijskim gramofonskim podjetjem. Združeni podjetji sta nato nastopili kot *Electric and Music Industry*, ki je vse do danes bolj poznano kot kratica EMI (EMI Group, 2008).

Obdobje med letoma 1948 in 1952 so se na trgu uveljavile novejšje gramofonske plošče, znane tudi po večji dolžini zapisa ali angleški kratici LP. V tem obdobju je EMI veliko vlagalo v razvoj kaset, saj so te olajšale snemanje pri izven studijskih nastopih. EMI je prav zaradi svoje velike udeležbe pri razvoju kaset potem tudi pričel z lastno proizvodnjo (EMI Group, 2008). V letu 1952 je tako prišlo do prekinitve pogodbe med EMI in Columbia. Leta 1955 je EMI poskusil samostojen prodor na ameriški trg in z nakupom Capitol Records pridobil eno največjih založniških podjetij z zelo bogatim seznamom znanih glasbenikov v Ameriki (Schoenherr, 2002).

EMI je s pomočjo Briana Epstein leta 1963 pridobil takrat najboljše skupine in pevce, ki si jih je želela vsaka založniška/glasbena hiša. Samo za primer lahko navedem, da je tistega leta celih 41 tednov zasedalo prvo mesto na britanski lestvici najboljših zelo veliko glasbenikov s pogodbo pri EMI. Takrat je bila podpisana pogodba s Tamla Motown records, ki je EMI omogočala promovirati in prodajati Motownove izdelke izven Amerike. Seznam je vseboval izvrstna imena, ki so zagotavljala uspeh dveh od treh izdaj, kar je bilo za takratne razmere nekaj izjemnega (EMI Group, 2008).

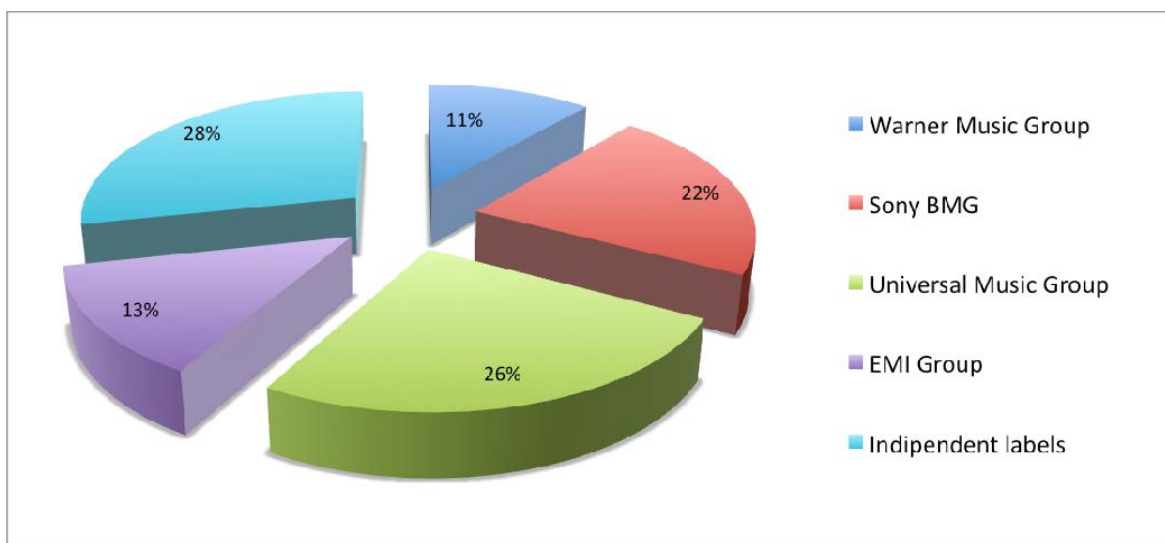
Vse do konca 80. let je podjetje EMI šlo zelo dobro. Ustanovilo je podjetje Harvest, ki se je osredotočilo na takrat vzhajajoči progresivni rok. Na seznamu se je znašla tudi skupina Pink Floyd, ki je požela podobne uspehe kot The Beatles. Skupina je izdala album "Dark Side Of the Moon", ki še po 30 letih drži rekord najbolj zaželenih albumov (Werde, 2008). V 90. leti je EMI vstopil na turški in libanonski trg ter pridobil še večinski delež v japonskem združenem podjetju Toshiba EMI (EMI Group, 2008).

Podjetje EMI je ustanovilo EMI Music Sound Foundation, ki je od ustanovitve leta 1997 dalje podelilo že prek 2 milijona funtov študentom in profesorjem po vsej Angliji. Danes je to največji sponzor univerz za umetnost v Velik Britaniji (EMI, 2005).

S prehodom v novo tisočletje se je bliskovito razširila digitalna glasba in tako je tu EMI sledila temu trendu. EMI je kot prvo podjetje pričelo z digitalno ponudbo albumov prek spleta. Kmalu za tem je sledil tudi prvi video singel (uspešnica z video vsebino) in leta 2007 je EMI kot prva od velikih štirih ponudila glasbo brez zaščite ali Digital Rights Management (DRM) (IFPI, 2008, str. 15). Problem DRM zaščite je bil predvsem v "kaznovanju" zvestih kupcev, ki so glasbo kupovali in podpirali glasbenike ter glasbeno industrijo. Kupljena vsebina na primer pri podjetju Apple je bila vezana na izdelke Apple. Če ste zamenjali ponudnika glasbenih vsebin, ste morali poleg novega predvajalnika pri novem ponudniku ponovno kupiti že kupljeno glasbo. Glasbena industrija ni tako samo omejevala izbor glasbenih predvajalnikov, temveč posredno odvrčala svoje zveste kupce.

Delež, ki ga posamezna založniška hiša zaseda na glasbenem trgu, izračunavajo različni analitiki nekoliko drugače, zato prihaja do minimalnih odstopanj. Predstavil sem podatke organizacije IFPI. Spodnji slika jasno prikazuje medsebojna razmerja med glavnimi akterji. Pri tem ni mogoče spregledati, da postajajo neodvisni založniki pomemben dejavnik.

Slika 1: Delitev globalnega glasbenega trga

VIR: IFPI, *the Recording Industry in Numbers 2005*

S pomočjo tehnološkega napredka smo prišli tako daleč, da glasbena industrija počasi izgublja svoj tržni delež zaradi iznajdljivejših neodvisnih založnikov ter piratstva, proti čemur se lahko borijo zgolj s sklicevanjem na zaščitno zakonodajo.

2 Zakonodaja na področju glasbe

Zakon je tisto pravilo, ki določa pravice imetnikov intelektualne lastnine in njihove kršitve. Opredelitvi intelektualne lastnine bo sledil pregled veljavne zakonodaje s tega področja.

2.1 Intelektualna lastnina

Tukaj govorimo o vseh pravicah, ki so povezane z znanstvenimi, tehničnimi in ustvarjalnimi dejavnostmi. Posameznik v gospodarski družbi ne more uživati pravnega varstva, če ob nastanku ideje, zamisli, knjige, filma, glasbe tega ni pravno zavaroval po v naprej določenih pravnih postopkih. Na podlagi tega lahko sklepamo, da se intelektualna lastnina ukvarja z ekonomskimi pravicami, ki določajo lastništvo neopredmetene intelektualne lastnine z vidika ekonomskega izkoriščanja. Opira se na tri samostojne vede, ki se med seboj prekrivajo. Tako jo lahko najdemo v naslednjih vedah: pravo, ekonomija in management (Pretnar, 2002, str. 19).

Čeprav je pojem “intelektualna lastnina” v uporabi že od leta 1893, je do njegove razširjene uveljavitve prišlo šele po rojstvu Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO), ustanovljene 14. septembra 1967 v Stockholmu na Konvenciji o ustanovitvi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino. Konvencija WIPO v drugem členu določa, da intelektualna lastnina zajema pravice, ki se nanašajo na (WIPO, 1979):

- dela s področja književnosti, umetnosti in znanosti,
- gledališke predstave, fonograme in prenašanja,
- izume na vseh področjih človekovih prizadevanj,
- znanstvena odkritja,
- industrijsko oblikovanje,

- znamke, storitvene znamke ter komercialna imena in označbe,
- varstvo pred nelojalno konkurenco,

in vse druge pravice, ki izhajajo iz intelektualne dejavnosti na področjih industrije, znanosti, književnosti in umetnosti« (Pretnar, 2002, str. 20).

Po definiciji Konvencije o ustanovitvi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) se delitev intelektualne lastnine nanaša na tri kategorije pravic: na industrijsko lastnino, avtorsko pravo ter ostale pravice (Urad RS za intelektualno lastnino, 2008).

V nadaljevanju se bom osredotočil zgolj na avtorske in sorodne pravice.

2.1.1 Avtorske in sorodne pravice

Avtorske pravice avtomatsko pripadajo avtorju neke stvaritve za določeno časovno obdobje, s katerimi prostovoljno razpolaga. Te pravice kot tudi druge pravice mu zagotavljajo dohodek, s katerim se preživlja. Avtor lahko tako brez problemov živi in se v tem primeru brez kakršnih koli omejevanj spoprijema s svojim nadaljnjim ustvarjanjem. Prav zaradi tega so ti zakoni z ekonomskega vidika tudi donosni oziroma podpirajo konkurenčnost med ljudmi oziroma spodbujajo ljudi k ustvarjalnosti (Intelktualna lastnina, 2008, str. 12).

Izpostavil bom le nekaj primerov varstva avtorskih pravic:

“... stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so izražene na kakršen koli način ali v kakršni koli obliki: knjige in druga pisana dela; glasbena dela z besedilom ali brez; filmska dela in dela narejena po postopku podobnem kinematografiji; fotografska dela; kartografska dela, načrti, skice in tridimenzionalna dela itd.” (Pretnar, 2002, str. 62).

Varstvo avtorske pravice se nanaša le na izvirna dela, kar pomeni, da mora delo izvirati od avtorja samega. Izvirnost ne pomeni nujno novosti. S tem lahko na primer pojasnimo dejstvo, da obstaja vrsta dela o isti temi, a so jih napisali različni avtorji, pri čemer vsak od njih uživa varstvo avtorske pravice (Pretnar, 2002, str. 60).

Prvotna naloga avtorskega prava je bila varovati pooblaščenno razmnoževanje, odtod tudi beseda “copyright”. Vendar sta danes hiter razvoj tehnologije in pojav novih vrst komercialnih storitev pripeljala do potrebe po izboljšanju oziroma uveljavitvi novih dodanih pravic, ki jih danes najdemo v sklopu avtorskega prava. Tipičen seznam takšnih pravic bi obsegal:

- pravica produciranja,
- pravica javnega prikazovanja,
- pravica prenašanja,
- pravica predelave in
- pravica dajanja v najem.

Saj je s pojavom digitalne tehnologije in interneta razširitev različnih pravic postala nujna. Prav zaradi elektronskih datotek lahko hitro pride do enostavnega in še posebej poceni razmnoževanja. Običajno bi rekli, da so ti stroški skoraj zanemarljivi, kar pa je seveda v nasprotju s klasičnim kopiranjem. Papirna kopija tiskane knjige pred desetletji po tehnični kakovosti ni bila enaka kot njen izvirnik, kar pa nebi mogli reči za elektronske kopije, saj so običajno v tehnične pogledu enake kakovosti kot originali (Pretnar, 2002, str. 61-62).

Sorodne pravice so dokaj podobne avtorskim, saj zagotavljajo varstvo umetniških izvedb in pomembnih kulturno-gospodarskih podjetij na področju fonogramske, avdiovizualne, radiotelevizijske in založniške dejavnosti ter izdelovanja podatkovnih baz (Tranpuž, 2007, str. 8).

Sorodne pravice, ki imajo zelo podobno naravo kot avtorske pravice, so na primer pravice: izvajalcev (igralcev, pevcev, ...), proizvajalcev fonogramov (zgoščenke, plošče, ...), radiodifuzijskih organizacij (radijske in televizijske postaje) (Chitrakar, Bonač, Brezavšek & Štefavec, 2002, str. 12). Sorodne pravice so neodvisne od temeljne avtorske pravice in so običajno zavarovane za krajše obdobje kot avtorske pravice (Pretnar, 2002, str. 62). Varstvo avtorske pravice je časovno omejeno, le v redkih primerih je neomejeno. Določena je doba 70 let po avtorjevi smrti, ko so dediči še opravičeni do plačila honorarja avtorju, po izteku tega roka pa dela niso več varovana in preidejo v javno domeno (Uradni list, 2008, 59. člen).

2.2 Mednarodni predpisi

Glasbena industrija se v primeru kršitev avtorskih pravic sklicuje na lokalno zakonodajo, mednarodne predpise, konvencije in druga splošno priznana pravila za zaščito teh pravic. K razširjeni uporabi pogodb o zaščiti intelektualnih pravic je pripomogla organizacija WIPO. Mednarodni pravni akti, ki obravnavajo avtorsko pravo, so (Urad RS za intelektualno lastnino, 2008):

1. Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del (Uradni list SFRJ-MP, št. 14/1975 in št. 4/1986, Uradni list RS-MP, št. 9/1992, št. 3/2007)
2. Svetovna konvencija o avtorski pravici (Uradni list SFRJ-MP, št. 54/1973, Uradni list RS-MP, št. 15/1992)
3. Konvencija o razdelitvi signalov za prenos programa po satelitu (Uradni list SFRJMP, št. 13/1977, Uradni list RS-MP, št. 15/1992)
4. Konvencija za varstvo proizvajalcev fonogramov pred nedovoljenim presnemavanjem njihovih fonogramov (Uradni list RS-MP, št. 8/1996)
5. Mednarodna konvencija za varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij (Uradni list RS-MP, št. 8/1996)
6. Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (Uradni list RS-MP, št. 25/1999)
7. Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih (Uradni list RS-MP, št. 25/1999)

2.3 Predpisi v EU

Z vstopom v Evropsko Unijo je morala Slovenija uskladiti svojo zakonodajo z evropsko. Predpisi, ki se nanašajo na avtorsko delo, so (Urad RS za intelektualno lastnino, 2008):

1. Direktiva Sveta št. 91/250/EGS z dne 14. maja 1991 o pravnem varstvu računalniških programov (UL L 122, 17.5.1991, str. 42)
2. Direktiva Sveta št. 92/100-EGS z dne 19. novembra 1992 o pravici dajanja v najem in pravici posojanja ter določenih pravicah, sorodnih avtorski, na področju intelektualne lastnine (UL L 346, 27.11.1992, str. 61)
3. Direktiva Sveta št. 93/83/EGS z dne 27. septembra 1993 o uskladitvi določenih pravil o avtorski in sorodnih pravicah v zvezi s satelitskim radiodifuznim oddajanjem in kabelsko retransmisijo (UL L 248, 6.10.1993, str. 15)
4. Direktiva Sveta št. 93/98 EGS z dne 29. oktobra 1993 o uskladitvi trajanja varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic (UL L 290, 24.11.1993, str. 9)

5. Direktiva št. 96/9/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 1996 o pravnem varstvu baz podatkov (UL L 77, 27.3.1996, str. 20)
6. Direktiva št. 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi (UL L 167, 22.6.2001, str. 10)
7. Direktiva št. 2001/84/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. septembra 2001 o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela (UL L 272, 13.10.2001, str. 32)

2.4 Predpisi v Sloveniji

Predpisi, ki se navezujejo na avtorsko delo, so (Urad RS za intelektualno lastnino, 2008):

1. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 16/2007 – uradno prečiščeno besedilo)
2. Uredba o zneskih nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje (Uradni list RS, št. 103/2006)
3. Uredba o mediaciji v sporih v zvezi z avtorsko ali sorodnimi pravicami (Uradni list RS, št. 35/2005)
4. Sklep o določitvi seznama mediatorjev (Uradni list RS, št. 82/2005)
5. Sklep o dopolnitvi seznama mediatorjev (Uradni list RS, št. 36/2007)
6. Uredba o arbitraži v sporih v zvezi z avtorsko ali sorodnimi pravicami (Uradni list RS, št. 65/2006)

Zakonodaja določa pravila, s pomočjo katerih bi glasbena industrija lahko uveljavljala svoje pravice, v naslednjem poglavju pa bom opisal piratstvo kot kršitelja in povzročitelja zlo namernih dejanj.

3 Piratstvo

Internet nam omogoča, da izdelke prenašamo z enega računalnika na drugega brez fizične izmenjave medijev in to ob zelo majhni verjetnosti, da jih odkrijejo. Nekoč je bilo piratstvo bolj zapleteno, danes pa lahko to storimo s klikom na miško. Ker se večja število ljudi z dostopom do interneta, se tako posledično večja tudi piratski trg.

3.1 Opredelitev piratstva

Piratstvo je opredeljeno kot kraja glasbe oziroma namerna kršitev avtorskih pravic, saj to opravljamo brez vednosti in privolitve lastnika pravic. Tehnološki napredek nam je omogočil, da smo sedaj lahko vsi pirati. Marsikdo si je že izposodil prijateljevo zgoščenko, ki jo je nato doma prekopiral na prazen medij ali računalnik.

Ker se pojavlja piratstvo v različnih oblikah in predvsem z različnimi nameni, bom uporabil naslednjo delitev piratstva na štiri kategorije, ki jih pozna glasbena industrija (IFPI, 2008):

- **Preprosto piratstvo:** so izdelki, ki se najbolj natančno približajo originalu: platnice z vsemi dodatnimi logotipi kot tudi nalepke, ki jih nosijo originalne zgoščenke.
- **Tihotapljenje:** so neodobreni posnetki, ponavadi s koncerta ali kakšnih drugih medijev (npr: TV ali radio), ki so nato na razpolago po mnogo nižji ceni kot original.

- **Ponaredki:** so “izdelki”, ki se že na prvi pogled razlikujejo od originalnega izdelka. Razločno se vidi razlika v kakovosti platnice kot tudi samega medija oziroma zgoščenke, ki je v večini primerov brez kakršne koli slikovne podlage, kot jo ima original. Velikokrat je možno kupiti take “izdelke” v država na Bližnjem in Daljnem Vzhodu.
- **Internetno piratstvo:** lahko razumemo kot prenos podatkov, kar v tem primeru predstavlja različne formate glasbene vsebine. Vsebina zgoščenke je stisnjena v digitalni zapis, ki si ga internetni uporabniki izmenjujejo prek P2P (peer-to-peer) omrežja.

3.2 Razvoj piratstva

Preden se bom osredotočil na razmere, ki so pripeljale in tudi omogočile, da se je piratstvo tako močno razširilo po vsem svetu, kratek uvod o zadevi, ki je ključnega pomena, da lahko govorimo o piratstvu, to je internet.

Začetki interneta segajo v 50. leta prejšnjega stoletja, ko je ameriška vojska potrebovala komunikacijski sistem, ki bi kljub najhujšim napadom in ob izgubi vseh takrat standardnih komunikacij ostal funkcionalen. Ameriški obrambni oddelek je z agencijo DARPA financiral projekte od samega začetka pa vse do začetka 90. let, ko je internet prešel v prosto komercialno rabo. DARPA je podprla skupino znanstvenikov, ki so s pomočjo treh terminalov na različnih lokacijah po Ameriki vzpostavila omrežje ARPANET. Prva povezava je nastala med univerzo v Kaliforniji in raziskovalnim inštitutom na Stanfordu v poznih večernih urah 29. oktobra 1969.

Leta 1983 je prišlo do združitve različnih omrežij s pomočjo protokola TCP/IP, poimenovano tudi NSFNet. TCP/IP je kmalu postal najbolj uporaben omrežni protokol po vsem svetu (Wikipedia, 2008). Tako je nastal internet - svetovni splet, “omrežje vseh omrežij” ali kratica WWW (World Wide Web), pričel je povezovati javna, privatna, akademska, poslovna in državna omrežja med seboj. Ko je internet postal javno dostopen ter finančno od države neodvisen, je svet tako rekoč ponorel (Bogataj Jančič, 2008, str. 53).

Pred iztekom 80. let so bila ustanovljena prva podjetja, ki so nudila internetni dostop (ang.: *Internet service provide - ISP*), katerih namen je bil zagotoviti internetni dostop regionalnim raziskovalnim omrežjem in zagotoviti alternativno omrežje javnosti. S pričetkom 90. let je bilo javno omrežje vzpostavljeno na zahodnem kot vzhodnem delu Amerike. Problem, katerega so se zavedali tudi študentje, je bila predvsem uporaba tega omrežja, kajti nečesa, česar te ne naučijo, ne moreš uporabljati. Tako so komercialna ISP podjetja znižala ceno svojih učnih in raziskovalnih programov, v katerih so naposled lahko sodelovale univerze in srednje šole.

Internetni dostop je bil zelo razširjen predvsem po univerzitetnih kampusih, kar se je pokazalo tudi v delu, ki so ga bili študentje sposobni. Kot lep primer lahko navedem, da je kar nekaj študentov zaradi svoje nadarjenosti s svojimi preprostimi idejami spremenili način razmišljanja in uporabe interneta (Heilemann, 2008). Primer je lahko internetni brskalnik, znan po imenu Netscape (Miller, 2001, str. 45). Prvotna oblika tega brskalnika še danes služi kot osnovna platforma za vse brskalnike, ki jih poznamo danes, na primer Internet Explorer, Safari, Firefox Mozilla, Opera ter drugi (Heilemann, 2008)

Popularnost interneta je rasla iz leta v leto. Že samo v letu 1995 je bilo 16 milijonov uporabnikov interneta (Internet World Stats, 2008) kar pomeni, da je internet predstavljal ogromno priložnosti za razvoj idej. Mladi študenti so izkoristili te priložnosti in razvili programe, ki so pozneje postali nekaj nepogrešljivega oziroma popolnoma vsakdanjega v današnjem svetu.

Mnogi, predvsem pa mladi so poslušali popularno glasbo, ki so jo zaradi digitalizacije želeli tudi shraniti za ponovno poslušanje. Tako so se nabirale ogromne količine glasbe, vendar je bila sposobnost trdega diska v devetdesetih letih tako skromna (Wikipedia, 2008), da so se pojavili posebni programi, ki so omogočali kompresiranje glasbenih formatov. Ta novost je vse skupaj dramatično spremenila. Tako se je pričela doba MP3 formata, ki ga danes laično prebivalstvo pozna kot osnovni digitalni format.

MP3 kratica, ki jo skoraj vsi poznajo, predstavlja MPEG-1 Audio Layer 3, danes najbolj razširjeni algoritem, ki uporablja napredni način avdio kompresiranja. Algoritem omogoča pomanjšanje velikosti formata (tudi do 12-krat), vendar zveni kot pravi original za večino uporabnikov. Skupina strokovnjakov iz Nemčije, Italije, Francije, Nizozemske in Amerike je prvotni MPEG-1 Audio Layer 2 (kratica MP2) malenkost spremenila in dodala nekaj svojih idej ter tako ustvarila novi Audio layer 3. MP3 je zmožen zapisati popolnoma enako kakovost avdio formata pri nižjih, 128 kbit/s kot njegov predhodnik MP2 pri 192 kbit/s, kar pomeni, da je novi MP3 z enako kakovostjo zasedel manj prostora (mp3licensing, 2008). Drastično širjenje interneta je poleg dobrih lastnosti prineslo tudi slabe stvari. V začetni fazi interneta si je vsak lahko postregel s tem, kar je našel, saj je bilo vse od vseh oziroma prosto dostopno. Podobno se je zgodilo z najbolj priljubljenim formatom MP3 za kompresiranje glasbenih zapisov, katerega popularnost se je povečala s pojavom peer-to-peer omrežja (Miller, 2001, str. 60-61).

Omrežje peer-to-peer (P2P) je omrežje navskrižnih povezav med vsemi navzočimi računalniki v omrežju v nasprotju s klasičnim centraliziranim strežnikom, prek katerega se je dostopalo do želenih vsebin. P2P omrežje predstavlja vse navzoče računalnike kot enakovredne člene v tem omrežju, ki enakovredno igrajo vlogo klienta in strežnika (Miller, 2001, str. 4-5, 18, 23).

Proti koncu 90. let je imel študent Shawn Fanning sostanovalca, ki je bil velik ljubitelj glasbe in je dostikrat tudi izpustil predavanja zgolj zato, ker je našel nek dober vir (internetno stran), preko katerega je pridobil želeno glasbo (Heilemann, 2008). Shawn je prišel na dan z idejo, kako bi lahko s pomočjo iskalnega programa olajšal iskanje prek interneta. Fanning je tako spisal svoj prvi program, ki je omogočal zelo enostavno iskanje, prenos MP3 datoteke ter komunikacijo med uporabniki. Fanning je poimenoval program kar po svojem vzdevku - Napster (Miller, 2001, str. 96).

Mnogi menijo, da je Napster tako rekoč ustanovitelj peer-to-peer sistema, vendar je bil Napster zgolj program, ki se je specializiral na prenos MP3 datotek (Miller, 2001, str. 45).

Drugi pa so še danes mnenja, da Napster ni bil pravi P2P program, saj je le delno podpiral ta sistem, kajti uporabljal je centralni strežnik, prek katerega je ohranjal seznam vseh dosegljivih datotek, sam prenos datotek pa je potekal direktno med uporabniki (Wikipedia, 2008).

Miller (2001, str. 119) pravi, da je Napster zaradi popularnosti že februarja 2000 presegla 5 milijonov uporabnikov, kar še danes velja za največkrat preneseni program vseh časov.

Napster je pritegnil tudi pozornost vseh tistih, ki ga niso podpirali. Glavni nasprotnik je bilo združenje RIAA (The Record Industry Association of America), ki ni doseglo nobene od svojih zahtev pri izvensodnih dogovarjanjih in je tako 7. decembra 1999 vložilo tožbo zoper Napster (Wikipedia, 2008).

Napsterjeva popularnost je rasla tudi zaradi poročanja v poročilih o sodnem postopku. Kljub negativnemu poročanju in slabemu glasu, ki ga je pridobil s strani glasbene industrije, pa je Napster nudil medijski glas skupinam, ki še niso imele nikakršne pogodbo z velikimi ter zaradi finančnega položaja niso uživale medijske pozornosti kot skupine, ki jim jo je zagotavljala pogodba pri velikih. Tako je Napster pripomogel do uspeha skupinam, kot so Dispatch, Radiohead in še nekaterim samostojnim založnikom (Wikipedia, 2008). To je Dispatch potrdil tudi v intervjuju, ko so jih povprašali o njihovem pogledu na Napster situacijo (YouTube, 2008).

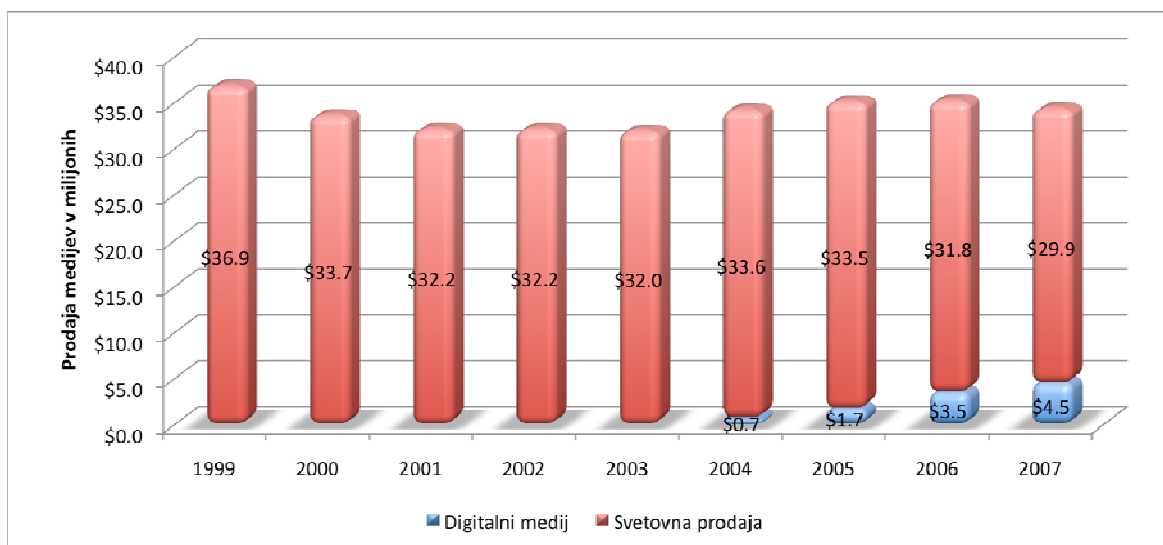
Ne glede na uspeh določenih skupin, je RIAA poudarjala, da Napster ne more ustvarjati dobička na ramenih glasbenikov brez kakršnega koli plačila umetnikom in avtorskim lastnikom. Sodišče je to tudi potrdilo 24. septembra 2001. Napster je moral omejiti dostop do vseh avtorsko spornih vsebin (t. i. filtriranje glasbe), na vse zadnje pa je bil prisiljen zaustaviti delovanje programa in razglasiti bankrot podjetja. Roxio, ameriški proizvajalec programske opreme, je kupil Napster za 5,3 milijona dolarjev in s pomočjo Fanninga je v letu 2003 vzpostavil nov, plačljiv spletni glasbeni servis (New York Times, 2002). Zaradi slabega poslovanja je Napster pričel izgubljati dohodek kot tudi svoje naročnike, zato ga je septembra 2008 kupilo podjetje Best Buy za 121 milijonov dolarjev (New York Times, 2008).

3.3 Ekonomski vidik piratstva

Mednarodna zveza fonografske industrije, angleška kratica IFPI, kot organizacija zastopa interes svetovne glasbene industrije. Veliko pozornost so pritegnile raziskave svetovne prodaje zgoščenk od leta 1999 prav zaradi vzpona P2P programa Napster. V IFPI poročilih je možno videti, kako je prodaja pričela postopno upadati. Svetovna prodaja je leta 1999 znašala 38,7 milijarde dolarjev in leta 2007 le 29,9 milijarde dolarjev (IFPI, 2000, str. 6). Osebnost me je presenetil padec preko 3,5 milijarde dolarjev med letoma 2004 in 2007, kar je 11 odstotno zmanjšanje svetovne prodaje (IFPI, 2004-07).

Na sliki 2 je prikazano postopno povečevanje prodaje digitalne glasbe na svetovnem trgu. Od leta 2003 dalje, ko je pričel delovati najbolj prepoznaven in uspešen digitalni ponudnik iTunes Music Store, v lasti podjetja Apple inc., je prav njihov uspeh dokazal, da ima digitalni trg velik potencial. Tako je število registriranih legalnih digitalnih ponudnikov do konca leta 2007 prekoračilo številko 500. Njihova ponudba obsega 6 milijonov skladb, kar ne zmore nobena tradicionalna glasbena trgovina danes (IFPI, 2008, str. 6).

Slika 2: Svetovna prodaja glasbene vsebine

VIR: IFPI Recorded music sales 2007; Recording Industry World Sales, 2000-07.

3.4 Proti piratska združenja

Proti piratska združenja se zavzemajo za upoštevanje intelektualne lastnine in zato zahtevajo plačevanje avtorskih honorarjev. Opisal bom dve organizaciji. Ena posluje v Ameriki ter druga v Sloveniji.

3.4.1 Record Industry Association of America

Record Industry Association of America (RIAA) je bila ustanovljena leta 1952 prav zaradi vzpostavitve standarda pri proizvodnji vinilnih plošč, kajti predvajanje kupljenih plošč je moralo ustrezati originalnemu posnetku. Pot RIAA je bila tako začrtana, saj je pri vsakem tehnološkem napredku sodelovala pri vzpostavitvi standardov zaščite. Za klasičnimi gramofonskimi ploščami so sledile avdio kasete, CD in sedaj tudi digitalna tehnologija. RIAA sodeluje tudi pri pobiranju, administraciji in razdelitvi glasbenih licenc kot tudi avtorskih honorarjev (Wikipedia, 2008).

Podjetje RIAA zastopa glasbeno industrijo, katero v večini predstavljajo veliki štirje ter ostala podjetja, ki igrajo pomembno vlogo pri opravljanju vseh dejavnosti v glasbeni industriji na področju Združenih držav Amerike. Naloga agencije je urejati poslovno in pravno podlago podjetij, ki podpirajo in promovirajo člane RIAA in jim tako omogočajo preživetje. Člani RIAA ustvarijo in distribuirajo skoraj 90 odstotkov vseh legalnih glasbenih proizvodov, prodanih v Ameriki. Prav zaradi tako masovne proizvodnje se RIAA zavzema za (RIAA, 2008):

- zaščito intelektualne lastnine po vsem svetu,
- nadzorovanje pomembnih državnih in zveznih zakonov,
- opravljanje raziskav glede sprememb v glasbeni industriji (kupčeve navade, tehnološki napredek, ...)

S pomočjo opravljenih analiz s strani inštituta za politične inovacije (angleška kratica IPI) spoznavamo globalno internetno in poulično piratstvo, ki vsako leto napravi 12,5 milijarde dolarjev škode (Siwek, 2007). Prav zaradi takšnih izgub, ki posledično vplivajo na izgubo

delovnih mest, neplačane davke in izgubljene prihodke, je RIAA odgovorila z večstranskimi dejanji:

- močnejše povezovanje in sodelovanje pri odstranjevanju piratskih izdelkov iz poulične prodaje in seznanjanje ljudi o teh realnih postopkih,
- še naprej se trudijo poučevati mlade glede vrednot in legalnega načina pridobivanja glasbe kajti v nasprotnem primeru morajo poseči po pravni poti, da dokažejo svojo pravico,
- glasbene založbe sedaj najemajo tako imenovane digitalne partnerje, preko katerih ponujajo legalne modele peer-to-peer sistema, internetni radio, video na zahtevo ter druge. Mnogi med njimi je možno uporabljati z mesečne naročnine ali s plačilom za prenos.
- RIAA želi s temi proti piratskimi dejanji zaščititi sposobnost glasbene industrije za nadaljnje investiranje v nove skupine, novo glasbo ter širitev digitalnega prostora (RIAA, 2008).

3.4.2 SAZAS

Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije, bolj znano kot SAZAS, je organizacija za zaščito glasbenih avtorskih pravic. SAZAS so ustanovili slovenski glasbeni avtorji 11. februarja 1993. Osnovna naloga združenja SAZAS je, da na podlagi Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah in pooblastil domačih avtorjev ter na podlagi pogodb o medsebojnem zastopanju s tujimi avtorskimi društvi pridobi avtorske honorarje od tistih, ki pri svoji dejavnosti javno uporabljajo glasbena dela, in jih posreduje ustreznim avtorjem doma in v tujini (SAZAS, 2008).

Do ustanovitve združenja SAZAS je prišlo predvsem zaradi množične uporabe avtorskih del, za kar so avtorji po zakonu upravičeni do ustreznega nadomestila. Glasba nas spremlja vsepovsod, na vseh radijskih in televizijskih postajah, v lokalih, na koncertih, prireditvah. SAZAS tako nastopa kot vmesnik med avtorji in uporabniki glasbe ter avtorjem zagotovi ustrezno zaščito njihovih del in uporabnikom neomejen dostop do celotnega svetovnega glasbenega repertoarja (SAZAS, 2008).

Najpomembnejši standard, ki ga združenje SAZAS upošteva pri svojem delu, je enaka obravnava in enak nivo zaščite vseh glasbenih avtorjev, ne glede na vrsto njihovih del (SAZAS, 2008).

SAZAS tako na področju malih avtorskih pravic (pravice javnega oddajanja in izvajanja glasbenih del) in na področju mehaničnih avtorskih pravic (pravica snemanja, reprodukcije in razmnoževanja avtorskih del na nosilcih zvoka) ter z nalogi domačih avtorjev in pogodb o medsebojnem zastopanju s tujimi avtorskimi društvi uveljavlja avtorske pravice za več kot dva milijona domačih in tujih avtorjev vseh glasbenih zvrsti. Združenje tako razpolaga z ustreznimi bazami podatkov o avtorjih in njihovih glasbenih delih z vsega sveta, s pripadajočo informacijsko tehnologijo, profesionalnimi kadri in izkušnjami, na podlagi katerih svojim članom ter članom sestrskih avtorskih društev zagotavlja najvišji možen nivo zaščite, uporabnikom glasbenih del pa najenostavnejši zakonit dostop (digitalni prenos) do celotnega svetovnega glasbenega repertoarja (SAZAS, 2008).

Osnovne dejavnosti združenja SAZAS so (SAZAS, 2008):

- da od tistih, ki pri svoji dejavnosti javno uporabljajo glasbena dela, pridobi avtorska nadomestila in jih posreduje ustreznim imetnikom pravic doma in v tujini;
- da avtorjem nudi pravno pomoč, da bi njihovo ustvarjalno delo potekalo nemoteno;

- da uporabnikom glasbenih avtorskih del omogoči zakonit, enostaven in nemoten dostop do celotnega svetovnega glasbenega repertoarja;
- da s sredstvi iz promocijskega sklada vzpodbuja in podpira slovensko glasbeno ustvarjalnost.

Združenje SAZAS je od 1. maja 1996 dalje redni član Mednarodne konfederacije društev avtorjev in skladateljev CISAC. Združenje SAZAS je pogodbe o medsebojnem zastopanju sklenilo že z več kot 50 avtorskimi društvi. Tako predstavniki Združenja aktivno sodelujejo na bienalnem Svetovnem kongresu CISAC, na katerem obravnavajo za avtorska društva in v CISAC včlanjene ustvarjalce ter partnerje trenutno najaktualnejše teme (SAZAS, 2008).

V dosedanjih poglavjih sem predstavil okolje, v katerem se pojavlja piratstvo in odprt tistih, ki zaradi tega zgubljajo zaslužek, na drugi strani pa tistih, ki ščitijo pravice avtorjev. V obeh primerih je v centru pozornosti finančni vidik – drugače povedano: uporabniki ne želijo plačati nečesa, kar si lahko enostavno pridobijo brezplačno, drugi pa terjajo povračilo za vloženo delo (avtorji) oziroma kapital (industrija). Pravna ureditev omogoča slednjim uveljavljanje svojih pravic tudi s pravnimi postopki (tožbe).

4 Primeri obsodb piratstva

Kot sem že omenil, naj bi bila zakonodaja edino sredstvo proti piratstvu. Vendar nastane problem takrat, ko s pretiranim izkoriščanjem zakonodaje lahko kršimo človekove pravice.

V različnih državah imajo do te zadeve različen odnos, uporaba pravnih sredstev ni povsod enako pogosta, različne pa so tudi prioritete med človekovo zasebnostjo in kapitalom. S primeri bom poskušal ponazoriti ali ima kapitala vpliv na državne ustanove in s tem posledično na kršenje človeških pravic.

4.1 Primer iz ZDA

ZDA so kot največji proizvajalec glasbenih proizvodov tudi najbolj izpostavljene delovanju številnih potencialnih piratov in tako je bil boj zoper njih neizbežen. RIAA je kot zastopnica največjih glasbenih založnikov v glasbeni industriji z zmago nad prvim tako imenovanim piratom Napsterjem sprožila vrsto protipravnih obtožb zoper domnevne pirate. Z naslednjimi primeri bom prikazal nepravilne tožbe zoper posameznike, ki so jih v večini primerov dobili v izvensodnih poravnah zaradi finančno boljšega položaja.

- **RIAA toži družino brez interneta in računalnika**
Tožba zoper družino Walls je le ena izmet tožb, ki je vsekakor prišla po krivem. V tem primeru je družina Walls živela v stanovanju manj kot eno leto. Torej se poraja vprašanje ali bi lahko bila tožba uperjena zoper prejšnjega lastnika, toda to je bila že pokojna gospa. Mnogi so se ob tem spraševali ali RIAA res opravlja svoje delo ali pošilja tožbe zgolj po naključju (Bylund, 2006).
- **Zatiranje študentskih omrežij zaradi piratstva**
Sarah Barg in Andrew Johnson sta maja 2007 prav tako preko elektronske pošte prejela opozorilo, da so ju zalotili pri opravljanju nelegalnega dejanja. RIAA je v pismu navedla dve opciji, ki sta zajemali izven sodno poravnavo ali postopek,

kateremu bi sledila tožba. Sarah in Andrew sta plačala 3000 dolarjev izven sodne poravnave (Jo Bratton, 2007).

- **Opuščena tožba zoper 66 let staro gospo**

Mnogi so že izjavili, da RIAA kar vse povprek toži, saj bi naj na ta način odvrnila mlade uporabnike od nelegalnega prenosa glasbe. V tem primeru je RIAA naslovila tožbo zoper Sarah Seabury Ward, 66 let staro gospo, ki z možem uporabljata internet zgolj za pošiljanje elektronske pošte. RIAA pravi, da je umaknila tožbo zgolj iz dobre volje, vendar si pridržuje pravico do možne ponovne tožbe (BBC News Channel, 2003).

- **RIAA mora plačati 107.951 dolarjev domnevnemu piratu**

V tem primeru se je RIAA uštela in je zaradi vztrajnosti domnevnega pirata Andersona po kar treh letih prišlo do zaključka na sodišču. RIAA je priznala napako ter po zakonu mora poravnati vse sodne stroške. Anderson je zelo vesel izida, vendar tožba zoper RIAA še prihaja zaradi škode, ki mu je bila napravljena v treh letih tega postopka (Jones, 2008).

4.2 Primer v EU

Pod vplivom sodnih postopkov v Ameriki, so se tudi v Evropi pojavili poskusi pravnih postopkov zoper pirate. Do sodne obravnave pride z razkritjem IP naslova, ker pa Evropski parlament zastopa stališče, da je razkritje IP kršenje človekovih pravic, bo moral potekati boj zoper pirate na drugačen način, razen če posamezna članica EU ne zagotovi svoje ustrezne zakonodaje.

- **Rekordna kazen zaradi piratstva**

V Italiji je 22. februarja 2005 finančna policija med preiskavo na območju Rima odkrila DiscoJockeya, ki je imel v lasti ogromno količin MP3 in video formatov, za katere sumijo, da so bili preneseni ilegalno. Za odkritje zaloge in določene programske opreme, katero je posedoval, so mu dosodili kazen v višini 1,4 milijona evrov (Slocombe & Perry, 2005).

- **Prva Evropska proti piratska internetna izključitev**

Na Finskem je 14. maja 2008 sodišče odločilo prekinitev internetnega dostopa. Zelo zanimivo je, da so prekinili internetni dostop prav finski vladi, kajti javni uslužbenec je uporabljal službeni računalnik za prenos ilegalnih datotek. Copyright Information and Anti-piracy Centre (CIAPC) je uporabil zakon, ki od leta 2006 dovoljuje odklop v primeru ugotovitve uporabe ilegalnega prenosa datotek. Mnogi tako pravijo, da je to prvi postopek izključitve v Evropi (Enigmax, 2008).

- **Evropski parlament nasprotuje "Three-Strikes" zakonu**

Zelo zanimivo je, kako se je vse skupaj obrnilo. Pričelo se je s prvo tožbo zoper Napster, ki je s svojo razširjenostjo presegel vse do danes meje naše domišljije. V približno enem letu je proti piratski lobi uspel preskočiti lužo in pričel ustvarjati svoje delo v Evropi. V Angliji je uspelo lobistom pridobiti pozornost šestih največjih internetnih ponudnikov, ki so se pričeli pogovarjati o metodi, imenovani "3 strikes your out". Ta bi omogočila lobistom pregled nad uporabniki. Po dveh opozorilih uporabniku pri tretjem zaznanem dejanju nelegalnega prenosa v Angliji omejijo prenos interneta na minimum. V Franciji so zadevo dodatno zaostri, saj naj bi sprejeli zakon, ki to omogoča omejitev dostopa do interneta. V evropskem

parlamentu so temu aprila 2008 nasprotovali, saj naj bi s takim posegom kršili državljansko svobodo, človekove pravice ter druge pravice. Namignili so, naj Francija še enkrat premisli o zakonu (Ernesto, 2008).

- **Odločitev nemškega sodišča je velika zmaga za P2P uporabnike**

Kljub nemškemu zelo strogemu zakonu o avtorskih pravicah, ki je do sedaj omogočil razkritje preko 200.000 uporabniških imen, je sedaj zvezno ustavno sodišče temu naredilo konec. 20. marca 2008 je sodišče izdalo odlok, ki prepoveduje razkritje uporabniških IP naslovov, razen v primeru hudega kriminala (npr.: terorizem, umor, otroška pornografija ali ugrabitev). Sodnikova odločitev je podobna javnemu mnenju, saj si ljudje ne predstavljajo zaporne kazni zaradi internetne izmenjave datotek. Odločitev bo veljala šest mesecev in nato bo podana končna odločitev, ki pa jo zelo redko spremenijo (Enigmax, 2008).

4.3 Primer iz Slovenije

V Sloveniji je bil boj proti piratom na glasbenem področju do sedaj skromen, saj poznamo samo en primer, ki je prišel v sodno dvorano, saj slovenska zakonodaja ščiti posameznega uporabnika in ne dovoljuje posega v njegovo zasebnost.

- **Slonček razkrije resnico ukinitve suprnova.org**

Ta primer se ni znašel na sodišču, vendar je omembe vreden. Slonček je ustanovil internetno stran, preko katere je bilo moč pridobiti več ali manj vse. Vzpostavljena je bila 2002, kar je bil pravzaprav na začetku vzpona torrent uporabnikov. Tako je njegovo internetno stran obiskalo tudi do 1,5 milijona ljudi na dan. Novembra 2004 je suprnova.org ugasnila, saj je slovenska policija zasegla strežnike. Nato je Slonček po skoraj letu dni zasliševanja in dokazovanja prejel pismo, s katerim je bil obveščen, da so bile tožbe zoper njega opuščene (Ernesto, 2007).

Sklep

Glasba je nekaj ne pogrešljivega, ki nas spremlja že od nekdaj. Skozi dolgo zgodovino se je glasba širila zgolj s pomočjo človeškega glasu in najrazličnejših instrumentov, razvoj v zadnjih sto letih pa je spremenil to več deset tisočletno zgodovino. Izum mehanskega zapisa zvoka in njegovo ponovno predvajanje je prelomni dogodek v zgodovini človeka.

V svoji zaključni nalogi sem opredelil zgodovino glasbene industrije, ki je v 20. stoletju napravila velik korak od pričetka zapisa zvoka na cilinder ter vse do zapisa malega plastičnega ploščka, imenovanega s *kratico* CD. V času hitrega razvoja, ki ga je bila deležna glasbena industrija, saj je z izdelovanjem in sodelovanjem z razvojnimi institucijami pripomogla k razvoju medijev, ki so bili potrebni za prenos glasbe, ter tako dosegla kontrolo na trgu. Z različnimi ukrepi je namreč želela preprečiti ali vsaj omiliti neželene spremembe, ki bi pripeljale do postopnega izgubljanja trga in hitro rastočih dobičkov.

V nalogi sem navedel zakonodajo s področja zaščite avtorskih pravic, ki prav v 21. stoletju igra pomembno vlogo, saj je zaradi novih razsežnosti dožemanje glasbe drugačno kot pred desetimi leti. Tehnološki napredek odpira tudi na področju glasbene industrije vedno nove možnosti, vendar te lahko kaj hitro postanejo sporne. Zakonodaja bi morala biti na tem

področju vsekakor bolj izpopolnjena. Mislim, da so postopki posodabljanja zakonov prepočasni oziroma predolgi, med tem pa tehnološki napredek hiti z polno paro, kar se na koncu odrazi v kršenju avtorskih pravic.

V predzadnjem delu sem predstavil piratstvo, ki pogojno rečeno ni tako slabo, saj za njim ne stojijo zgolj ponarejevalci. Mnoge tehnološke izboljšave, ki so na začetku veljale za piratstvo ali nekaj nedovoljenega, so nato postale nekaj nepogrešljivega. Kot najbolj znan primer lahko navedem primer Napster. Odmeval je po celem svetu, saj je bil začetnik nekega gibanja, ki so ga na začetku smatrali kot nekaj popolnoma nedopustnega. Nekaj letni razvoj in prava strategija pa je spremenila odnos do glasbe kot predmeta ponudbe na internetu tako pri uporabnikih kot tudi pri ponudnikih. Nenehen in hiter internetni dostop ter enostavna uporaba skoraj neskončne ponudbe pritegnila marsikoga, ki je lahko zelo preprosto z pritiskom na gum pridobi to kar je prej moral kupiti v trgovini. Priljubljenost interneta je predvsem zaradi neskončne ponudbe glasben vsebine nekaj s čim se mora glasbena industrija poprijeti zelo domiselno. Nate Anderson je v svojem članku omenil, da je zelo težko konkurirati piratstvu ali drugače rečeno "zastonj" kajti zakaj bi posamezniki nekaj kupili, če lahko enostavno z klikom na miško čez noč pridobijo na svoj računalnik popolnoma brez plačno. Podjetje Apple z svojo internetno glasbeno trgovino naredil korak v pravo smer, saj ponudil glasbo po zelo ugodni ceni in na enostaven način. Veliki štirje so temu pričeli nasprotovati predvsem zaradi masovnega upadanja prodaje zgoščenk in naknadno tudi z uveljavitvijo DRM zaščite, ki je kaj hitro prešla v pozabo saj je trend digitalizacije enostavno utrl novo pot prodaje preko interneta. Edgar Bronfman mlajši je v intervjuju zelo dobro povedal, da je treba ponuditi kupcu nekaj, za kar bo pripravljen plačati, kajti piratstvo lahko premagamo (omejimo) le tako, da proti njemu tekmujemo s primerno ponudbo. Apple je bilo prvo podjetje, ki je uspelo s tako ponudbo in kljub poznejšim pritiskom, da je treba dvigniti ceno na spletnem portalu, to ostro zavračalo, saj je bil njihov moto do sedaj "vse po eni ceni" in tako naj bi tudi ostalo. Problem morda lahko nastopi, ko bodo veliki štirje postali preveč požrešni in bodo za vsako ceno želeli doseči svoje. Kot je to omenil Miller v svoji knjigi (2001), so glasbene založbe zelo močan nasprotnik, ki bo napravil vse, samo, da pride do svojega cilja.

Prav to pa sem želel ponazoriti s primeri v zadnjem delu zaključne naloge. S pomočjo teh primerov je moč videti premoč, ki jo ima glasbena industrija in kako to tudi izkorišča. Vendar pa se v mnogih primerih pravno preganjanje nelegalnega kopiranja ni dobro končalo. Že samo izguba ugleda, ki ga založnik ali organizacija, ki ga zastopa, doživi pri takih procesih, lahko pripelje do velikih izgub, kaj šele ob namernem bojkotiranju izdelkov njihove proizvodnje. Tak primer je bil poizkus DRM zaščite, ki se je v kratkem obdobju sprevrgla v svoje nasprotje. Zaščita naj bi preprečila prenos ali enostavno izmenjavo med prijatelji. Na vse zadnje pa se je izkazalo, da so s tem ukrepom posredno odrivali svoje kupce, ki so na koncu pristali na uporabi Peer-to-Peer omrežij, kjer je možno pridobiti vseh zvrsti glasbe brez DRM zaščite. Izjemni pritisk na glasbeno industrijo je pripeljal do ukinitve DRM zaščite, ki je bila le ena med obupnimi napakami glasbene industrije.

Postopno prilagajanje novim razmeram na trgu pa je le pripravilo velike štiri, da so pričeli posegati po novih tehnoloških možnostih, kot je prenos s pomočjo mobilnega telefona, prodaje kart za velike dogodke prek interneta in mobilnega telefona, ponudba raznovrstnih video vsebin, ...

Na koncu bi rad izpostavil, da so napake, ki so jih povzročile velike korporacije s svojim odnosom in počasnim sprejemanjem novosti terjale tudi čas vseh nas, ki smo bili

pripravljani plačevati za glasbo, pa nam tega niso omogočili na legalen način, kar je še danes problem v mnogih državah.

Zelo zanimivo je tudi dejstvo, da je vse več glasbenikov (Joss Stone, 50 cent, Nine Inch Nails in drugi) pripravljeni naglas povedati, da se jim zdi internetna izmenjava njihove glasbe nekaj čudovitega saj na podlagi tega se njihova prepoznavnost le širi in posledično tudi pripomore pri prodaji njihovih zgoščenk ter obiska koncertov. Torej zakaj je piratstvo oziroma izmenjava glasbe preko interneta nekaj to slabe. Lessing (2005) v svoji knjigi "svobodna kultura" je zapisal, da je vsak pomemben sektor današnje glasbene industrije rojen prav iz opredeljenega piratstva. Torej vprašanje, ki se poraja je predvsem, ali je smiseln boj proti piratstvu, ki pa je na podlagi znanih podatkov piratstvo zmerja spodbudilo ali celo prisililo glasbeno industrijo v nove razsežnost.

Literatura in Viri

1. *About mp3*. Najdeno 11. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://mp3licensing.com/mp3/index.html>
2. Bangeman, E. (2008, 2. april). *Apple passes Wal-Mart, now #1 music retailer in US*. Najdeno 25. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://arstechnica.com/news.ars/post/20080402-apple-passes-wal-mart-now-1-music-retailer-in-us.html>
3. BBC News Channel. (2003, 25. september). *Grandmother piracy lawsuit dropped*. Najdeno 22. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/music/3140160.stm>
4. *Bertelsmann*. Najdeno 27. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Bertelsmann>
5. *Best Buy Bails Out Failing Napster*. Najdeno 16. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://bits.blogs.nytimes.com/2008/09/15/best-buy-bails-out-failing-napster/>
6. Bogataj Jančič, M. (2008). *Avtorsko pravo v digitalni dobi: problematika zaščite avtorskih del s tehnološkimi ukrepi*. Ljubljana: Pasadena, 2008
7. Bylund, A. (2006, 24. april). *RIAA sue computer-less family, 234 others, for file sharing*. Najdeno 20. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://arstechnica.com/news.ars/post/20060424-6662.html>
8. Chitrakar, U., Bonač, M., Brezavšček, M. & Štefanec, N. (1999). *Poznate svoje avtorske pravice*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
9. *Convention Establishing the World Intellectual Property Organization*. Najdeno 5. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://www.wipo.int/treaties/en/convention/trtdocs_wo029.html#P50_1504
10. *Dispatch and Napster*. Najdeno 17. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.youtube.com/watch?v=LNrbFyISseU>
11. *EMI history*. Najdeno na 21. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.emigroup.com/About/History/1920.htm>
12. *EMI history*. Najdeno na 21. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.emigroup.com/About/History/1950.htm>
13. *EMI history*. Najdeno na 21. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.emigroup.com/About/History/Default.htm>
14. *EMI history*. Najdeno na 21. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.emigroup.com/NR/exeres/60E71CC3-405A-42F4-A013-1B20496FAE04.htm>
15. *EMI history*. Najdeno na 21. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.emigroup.com/NR/exeres/BE7900F0-23FC-4EB4-847A-23DBD9236A26.htm>

16. *EMI music sound foundation, annual review 2005*. Najdeno 16. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.musicsoundfoundation.com/resources.html>
17. *EMI Timeline*. Najdeno na 21. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.emigroup.com/About/History/timeline.htm>
18. Enigmax (2008, 14 maj). *First European Anti-Piracy Disconnection: the Finnish Government*. Najdeno 23. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://torrentfreak.com/first-european-anti-piracy-disconnection-the-finnishgovernment-080514/>
19. Enigmax (2008, 20 marec). *German Court Decision Hands Big Win to File-Sharers*. Najdeno 23. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://torrentfreak.com/german-court-decision-hands-big-win-to-file-sharers-080320/>
20. Ernesto (2007, 2 avgust). *The Pirat Bay about to Relaunch Suprnova.org*. Najdeno 24. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://torrentfreak.com/the-pirate-bay-aboutto-relaunch-suprnovaorg/>
21. Ernesto (2008, 25 september). *European Parliament Says No to Three-Strikes Law*. Najdeno 23. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://torrentfreak.com/europeanparliament-says-no-to-three-strikes-law-080925/>
22. For Students Doing Reports. *What exactly does the RIAA do? Who does the organization represent?*. Najdeno 10. oktobra 2008 na spletni strani <http://www.riaa.com/faq.php>
23. Gronow, P. & Saunio, I. (1998). *An International History of the Recording Industry*. (3ed ed.) London; New York: Cassell. Najdeno 25. septembra 2008 na spletnem naslovu http://books.google.si/books?id=paPRxPJ7jjEC&dq=An+International+History+of+the+Recording+Industry&printsec=frontcover&source=bl&ots=u0KafPthxC&sig=B-6AdMNq7IJ3pbFxAInxnMqr7Q&hl=sl&sa=X&oi=book_result&resnum=6&ct=result#PPA8,M1
24. *Hard drive capacity over time*. Najdeno 14. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Hard_drive_capacity_over_time.png
25. Heilemann, J. (2008, 3 marec). *Download: The True Story of the Internet*. Discovery Channel
26. *History of the Internet*. Najdeno 18. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet
27. *The History of Recorded Music*. Najdeno 22. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.soc.duke.edu/~s142tm01/history.html>
28. *The History of Recorded Music*. Najdeno 22. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.soc.duke.edu/~s142tm01/history4.html>

29. IFPI Digital Music Report 2008. *Revolution, Innovation, Responsibility*. Published by IFPI, January 2008. Najdeno na spletnem naslovu http://www.ifpi.org/content/section_resources/dmr2008.html
30. IFPI Market Research, *Music market data 2006*. Published by IFPI, May 2007. Najdeno na spletnem naslovu <http://www.ifpi.com/content/library/music%20market%20sales%20data%202006.pdf>
31. *IFPI releases definitive statistics on global market for recorded music*. Najdeno 27. septembra 2008 na spletnem naslovu http://www.ifpi.com/content/section_news/20050802.html
32. IFPI, *2000 Recording Industry World Sales*. Published by IFPI, April 2001. Najdeno na spletnem naslovu <http://www.ifpi.org/content/library/worldsales2000.pdf>
33. IFPI, *Recorded music sales 2007*. Published by IFPI. Najdeno na spletnem naslovu <http://www.ifpi.com/content/library/Recorded-music-sales-2007.pdf>
34. IFPI, *Recording Industry world sales 2005*. Published by IFPI, March 2005. Najdeno na spletnem naslovu <http://www.ifpi.org/content/library/worldsales2004.pdf>
35. *Intelektualna lastnina, vodnik za novinarje*. (2008). Ljubljana: Urad Republike Slovenije za Intelektualno Lastnino.
36. *Intelektualna lastnina*. Najdeno 29. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.uil-sipo.si/uil/urad/o-intelektualni-lastnini/>
37. *Internet growth statistics, History and Growth of the Internet*. Najdeno 5. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.internetworldstats.com/emarketing.htm>
38. Jo Bratton, A. (2007, 13. maj). *Music piracy crackdown nets college kids, At least 500 student' nationwide have paid settlements to avoid being sued*. Najdeno 20. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.msnbc.msn.com/id/18644781/>
39. Jones, B. (2008, 14. avgust). *RIAA pays \$107.951 to Alleged Filesharer*. Najdeno 22. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://torrentfreak.com/riaa-pays-up-inanderson-case-080814/>
40. Lessing, L. (2007). *Svobodna kultura: Narava in prihodnost ustvarjalnosti*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
41. Lindvall, H. (2008, 25 september). *Why Nokia's Comes with Music package comes with a price*. Najdeno 28. september 2008 na spletnem naslovu <http://www.guardian.co.uk/music/musicblog/2008/sep/25/nokia.comes.with.music>
42. *Mechanical Royalties*. Najdeno 18. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.answers.com/topic/royalties>

43. *Mednarodne dejavnosti*. Najdeno 17. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.sazas.org/Zdru%C5%BEenjeSAZAS/Dejavnosti/Mednarodnadejavnost/tabid/62/Default.aspx>
44. Miller, M. (2001). *Discovering P2P. Everything you need to know about P2P – to understand it, to use it, and to benefit from it*. San Francisco: Sybex
45. *The Music Industry, From major to minor*. Najdeno 21. septembra 2008 na spletnem naslovu http://www.economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=10498664
46. *Music Industry*. Najdeno 17. septembra 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Music_industry
47. *The Music Industry, Qualms with music*. Najdeno 10. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://www.economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=12341747
48. *Napster*. Najdeno 10. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Napster>
49. *NOKIA connecting people, Press releases*. Najdeno 15. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.nokia.com/A4136001?newsid=1256586>
50. *Osnovne dejavnosti*. Najdeno 18. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.sazas.org/Zdru%C5%BEenjeSAZAS/Dejavnosti/Osnovnedejavnosti/tabid/61/Default.aspx>
51. *Peer-to-peer*. Najdeno 16. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer>
52. *Piracy: Online and On The Street*. Najdeno 17. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.riaa.com/physicalpiracy.php>
53. Pretnar, B. (2002). *Intelektualna lastnina v sodobni konkurenci in poslovanju: pravne osnove, ekonomska analiza, in podjetniški cilji*. (1. natis) Ljubljana: GV založba
54. *Recording Industry Association of America*. Najdeno 11. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/RIAA>
55. Reublin, R. (2000, marec). *America's Music Publishing Industry, The story of Tin Pan Alley. Parlor songs*. Najdeno 17. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://parlorsongs.com/insearch/tinpanalley/tinpanalley.php>
56. *Roxio Buys Napster Assets*. Najdeno 14. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9405E0DB1538F93BA15752C1A9649C8B63>
57. Schoenherr, S. E. (2002, 16. oktober). *Capitol Records*. Najdeno 28. september 2008 na spletnem naslovu <http://history.sandiego.edu/gen/recording/studios2.html>
58. Siwek, S. E. (2007). IPI, The True Cost of Sound Recording Piracy to the U.S. Economy. Policy Report 1888

59. Sloan, P. (2007, 10. december). Keep on rocking in the free world. *FORTUNE*, str. 70.
60. Slocombe, M. & Perry, S. (2005, 17. februar). *Italian DJ Gets Huge Fine For Copied MP3s*. Najdeno 23. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://digitallifestyles.info/2005/02/17/italian-dj-gets-huge-fine-for-copied-mp3s/>
61. *Sony BMG music merger gets formal clearance from the EU*. Najdeno 13. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://articles.latimes.com/2007/oct/04/business/fi-sony4>
62. *Sony BMG*. Najdeno 26. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://en.wikipedia.org/wiki/Sony/BMG>
63. *Sony Corporation of America, Sony Completes Acquisition of Bertelsmann's 50% Stake in Sony BMG*. Najdeno 25. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.sony.com/SCA/press/081001.shtml>
64. *Sony, Corporate history*. Najdeno 22. septembra 2008 na spletni strani <http://www.sony.net/SonyInfo/CorporateInfo/History/history.html#list5>
65. *Sony, Sony History*. Najdeno 27. septembra 2008 na spletni strani <http://www.sony.net/Fun/SH/1-34/h4.html>
66. *U.S. Agency Clears Sony-BMG Music Merger*. Najdeno 25. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9402E6D6133DF93AA15754C0A9629C8B63&scp=1&sq=sony%20bmg%20merge%2050-50%20venture&st=cse>
67. *Universal Music Group, History*. Najdeno 23. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://new.umusic.com/history.aspx>
68. *Universal Music Group*. Najdeno 19. septembra 2008 na spletnem naslovu http://www.vivendi.com/corp/en/subsidiaries/index_music.php
69. *Warner Music Group*. Najdeno 21. septembra 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Warner_Music_Group
70. Werde, B (2006, 5. maja). *Floyd's 'Dark Side' Celebrates Chart Milestone*. Najdeno na spletnem naslovu http://www.billboard.com/bbcom/news/article_display.jsp?vnu_content_id=1002463719
71. *What is piracy?*. Najdeno 2. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://www.ifpi.org/content/section_views/what_is_piracy.html
72. *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah*. Najdeno 30. septembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?stevilka=717&urlid=200716>
73. *Zakonodaja, Mednarodne pogodbe*. Najdeno 4. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.uil-sipo.si/uil/dodatno/koristni-viri/zakonodaja/mednarodne-pogodbe/>

74. *Zakonodaja, Veljavni predpisi v Evropski Uniji*. Najdeno 4. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.uil-sipo.si/uil/dodatno/koristni-viri/zakonodaja/predpisi-eu/>
75. *Združenje SAZAS*. Najdeno 18. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://www.sazas.org/Zdru%C5%BEenjeSAZAS/tabid/54/Default.aspx>